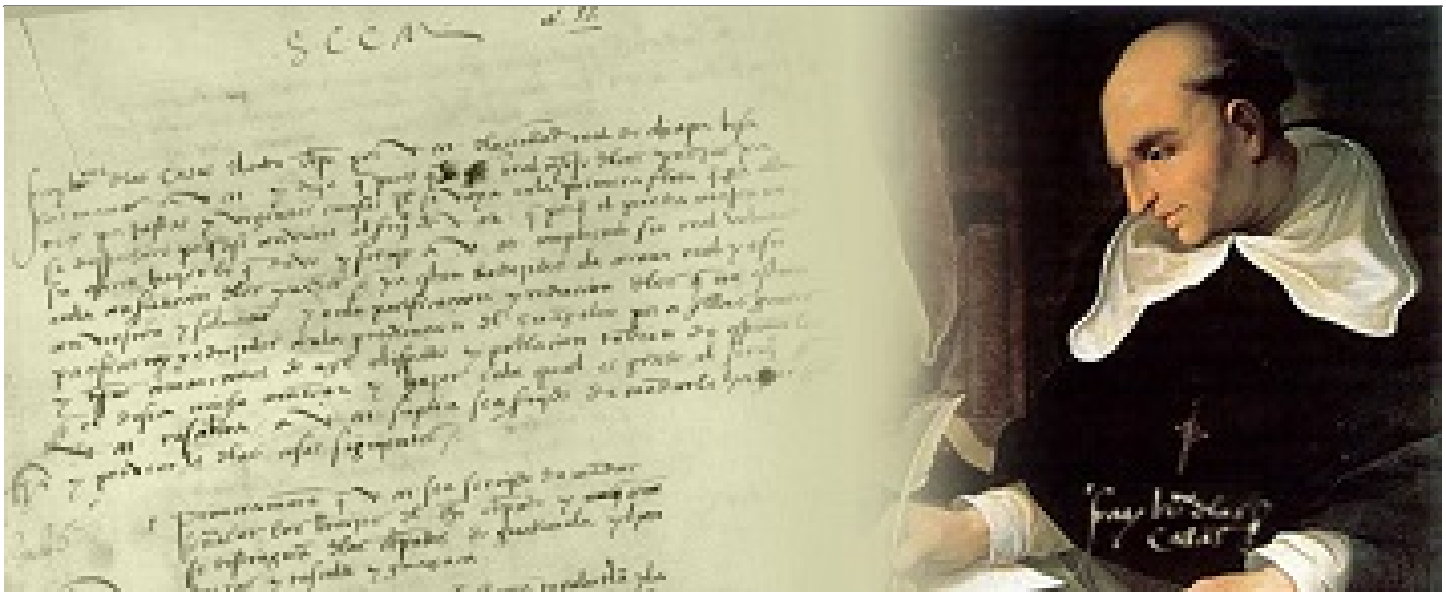

Darrers personatges cabdals: Margarit, els Torres i el pare Cases

Autor: Jordi Bilbeny
Data de publicació: 05-01-2021

Amb aquest sisè lliurament, posem terme a la sèrie de personatges cabdals catalans, que, més enllà de la censura i segons les aportacions d'En Jordi Bilbeny, van tenir un paper clau en la conquesta i primera colonització d'Amèrica: En Pere Bertran Margarit —familiar d'En Colom i comandant del segon viatge—, la família Torres —íntims col·laboradors del Descobridor i ben relacionats amb la Cort— i, finalment, el Pare Cases —el gran defensor d'En Colom i dels nadius.

12) Pere Margarit: Tot i que les cròniques l'anomenen gairebé sempre Pedro Margarite, ningú no ha dubtat mai que es tractava d'En Pere Margarit. El Pare Cases ens diu que es va embarcar en el segon viatge colombí i l'esmenta com "un cavaller molt principal, aragonès". Així mateix, al llarg de tot el segle XVII, els autors que he pogut consultar en parlen sense embuts, com d'un militar català. Així ho fan, per posar només uns exemples, fra Andreu Bosch, al Sumari; el Pare Manuel Marcillo, a la Crisi de Catalunya o ho fa la mateixa Proclamación Católica.

Efectivament, la història oficial ens diu que En Pere Margarit va ser escollit directament per En Colom, sense la intercessió reial, com a comandant de la flota del segon viatge . I que, un cop al Nou Món, va ser capità general de l'exèrcit i alcaid de la fortalesa de Sant Tomàs. En Caius Parelleda, creu que el nomenament d'En Pere Margarit té un abast que va més enllà de la simple concessió d'un càrrec. Segons ell, "es tracta d'un càrrec conferit, no pas en virtut d'una pressió ni en mèrits d'un forceig, ans concedit lliurement pel mateix Colom. En una paraula: es tracta que Colom va disposar de la força militar de què disposava a les ordres d'un català. Qui ho fa és ell i no pas els reis". El fet en si, ponderat a la llum de la visió oficial de la història, és inexplicable: un genovès, posa un català, com a cap superior de l'armada, en una gesta que, tot i estar preparada pel rei Ferran d'Aragó, des de Barcelona, és exclusivament castellana. Aquest absurd històric, tanmateix, té una coherència plena si sabem que En Colom és català i l'expedició també. Justament, per això mateix, s'organitza des de Barcelona sota la supervisió personal del rei Ferran.

ç

Escut dels Margarit

A partir d'aquí, doncs, En Pere Margarit esdevindrà un dels personatges, juntament amb fra Bernat Boïl, més influents del primer govern virregnal americà. Alguns cronistes ens el descriuen enfrontat amb En Colom i presentant-ne denúncies a la cort del rei Ferran, tot i que d'altres l'han descrit com un home fidel a l'Almirall. Sigui com sigui, el que ningú no posa en entredit és que era català, de Castell Empordà. Ara bé: el que sí que s'omet és que, tal com en el seu moment ja va palesar En Carreras Valls, en donar a conèixer el testament d'En Margarit, és que aquest es deia realment Pere Bertran Margarit. La dada del primer cognom ens podria semblar anecdòtica, si no fos que els Colom de Barcelona eren, així mateix, Bertran. Diversos investigadors catalans, ja han fet constar el parentiu entre els Bertran de Girona i els Colom de Barcelona. En Parellada intuïa que era per això mateix que En Colom va designar En Margarit com a cap suprem de l'armada. Però es va quedar aquí. Les darreres aportacions genealògiques i els fruits de la meva recerca em permeten ara afirmar que l'home que jo identifico amb el descobridor, En Joan-Cristòfor Colom i Bertran, era cosí germà del pare d'En Pere Bertran Margarit. Per tant, En Colom no va fer res més que atorgar el comandament militar del segon viatge a un seu cosí.

Amb la qual cosa, no només es reforça la catalanitat mateixa del descobridor, sinó que posa àvidament de manifest que tota l'autoritat militar de les Índies, en aquells primers anys de conquesta, també era a mans d'un altre català.

13) Els Torres.- Segons la història oficial, són una família que participa activament en tots els afers de la descoberta i conquesta d'Amèrica. Íntims col·laboradors d'En Colom, es mouen també sempre a l'entorn de la cort i dels Reis. Entre els més destacats hi trobem l'Antoni de Torres, capità general de la flota del segon viatge, responsable del tercer i alcaid de la Isabel·la, de qui el Pare Cases ens diu que "era una persona notable, prudent i hàbil per a aquest càrrec". I si bé no n'esmenta directament la seva nacionalitat, deixa entreveure que era un noble sevillà, perquè ens l'esmenta en un llarg llistat de personatges que es van embarcar cap a les Índies "amb molts cavallers, majorment de Sevilla".

En Cases també ens confirma que era el "germà de la institutriu del príncep Joan". Es tracta de la Joana de Torres (o de la Torre, segons d'altres fonts), filla del Batlle de València Diego de Torres i de Margarida d'Agramunt, a qui En Colom va adreçar una de les seves cartes més sentides, el novembre del 1500, exposant-li les angoixes personals i les del govern americà, motivades per la seva sobtada detenció i la dels seus germans.

Com es pot deduir fàcilment, si Na Joana de Torres era la filla del Batlle de València, el seu germà Antoni no podia ser mai dels mais sevillà, com van pretendre fer veure els censors, amb els retocs a l'obres del Pare Cases.

També sabem que Na Joana i l'Antoni de Torres eren, alhora, germans d'En Pere de Torres, secretari reial de la cancelleria catalana, que podria relacionar-se amb un Pedro de Terreros, que desenvolupa també funcions de secretari al Nou Món en el govern d'En Colom, sobretot perquè també veiem En Pere de Torres tractant amb els indis americans. Així, el 20 de juny del 1500, els reis li van ordenar que posés en llibertat uns indis que van ser portats del Nou Món.

Un altre possible membre d'aquesta família –tot i que, de moment, no en puc avançar res més, atesa la manca d'informació de què disposem– seria En Lluís de Torres, que En Colom es va endur en el primer viatge com a traductor i que, segons el parer d'En Cases, "havia estat jueu i sabia hebreu i caldeu, i encara diu que aràbic".

Tenint, doncs, ara tot això en ment, em sembla ben natural la relació que el descobridor va mantenir també amb el Batlle de València, Diego de Torres, ja que, de la sorra que va portar d'Amèrica, al retorn del seu primer viatge, el 1493, En Diego de Torres en va treure or després d'assajar-la.

Ja he exposat com aquest Diego de Torres era el marit de Na Margarida d'Agramunt. I, tot i que el vincle familiar no es pugui donar per definitiu, sí que, almenys, em sembla revelador que un Joan d'Agramunt, natural de Lleida, capituli amb el rei Ferran, el 1511 –quan aquest només era rei únic i exclusiu dels estats de la Monarquia Catalana–, una expedició de descoberta a Terra Nova, després d'haver-li presentat uns "salvatges"; la qual cosa indica, indefectiblement, tal com ja ho va assenyalar En Carreras Valls, que hi va haver "un viatge precedent a Amèrica".

14) Bartomeu Cases o Casaus: La història oficial ens el presenta com a ciutadà de Sevilla, on hi va néixer el 1474 o 84. Aquesta afirmació sobre la qual es fonamenten desenes de biografies i estudis especialitzats sobre la seva persona i la seva obra, només i únicament es troba a la Història de les Índies, un dels seus llibres i un dels textos més consultats

pels historiadors que parlen d'aquells primers anys de descoberta i colonització americanes. Però ningú no ha pogut aportar d'altra documentació notarial sevillana que el relacioni o que ens indiqui un rastre de vida en aquesta ciutat. Per això, l'Antonio Linares escriu a la seva biografia de Bartolomé de las Casas: "La majoria dels historiadors, tot i que sense cap document rigorosament fefaent, estableixen el naixement d'En Bartomeu de Cases a Sevilla". Així mateix, no hauríem de prendre'ns al peu de la lletra –i menys dogmàticament– l'afirmació que hi ha al llibre, perquè sabem que al cap de cinc anys de la mort d'En Cases, i malgrat que ell havia fet guardar en un convent els manuscrits referents al Nou Món i als indis, la Història de les Índies va ser requisada i duta a Madrid. Exactament: per la Reial Ordre de 3 de novembre de 1571, a petició d'En Juan de Ovando, el llibre original va ser manllevat del convent i posat sota la custòdia del censor del Consell d'Índies, En Juan López de Velasco, fins al 1597. Així, l'obra d'En Cases, a mans dels censors reials, es va convertir en un nou llibre, ple de retocs, canvis, afegits, omissions i contradiccions. Per tant, davant d'una còpia políticament interessada dels seus manuscrits originals perduts, hauríem de tenir una certa cautela a l'hora de fer afirmacions categòriques. Són diversos els erudits que han remarcat amb preocupació que un gran gruix d'historiadors sevillans del segle XVI, en parlar de la Sevilla d'aquella època i dels seus homes més rellevants, no esmentin el Pare Cases.

Si a això hi afegim que els seus escrits són obertament anticastellans, sobre els quals Europa construirà la famosa llegenda negra espanyola; si sabíem que paràgrafs de les seves obres van ser reproduïts en pamflets secessionistes catalans de la revolta anitespanyola del 1640; si ell mateix postulava que les Índies s'havien de sostreure a Corona de Castella i que l'única manera de reparar el mal fet al Nou Món era que "es calés foc a Castella", tal com diu a la Proposició XXIX de les seves Rèpliques al doctor Sepúlveda, és evident que la seva mentalitat política no era la d'un castellà.

A més a més, En Manfred Kossok, a La colonització espanyola d'Amèrica, ens assegura que el Pare Cases aspirava a realitzar a les Índies "una colonització agrària de camperols lliures", que En Joan Lladó només comprenia si al darrera hi havia la Sentència de Guadalupe i una ideologia fortament arrelada en els postulats remences.

El posicionament d'En Cases pren encara més sentit si podem adonar-nos que el seu desplegament missional i antiesclavista es dóna just en el moment que el rei Ferran, per raó de la mort de la reina Isabel, era rei i senyor exclusiu de la Corona Catalana i de les Índies. Les relacions del Pare Cases amb la cort del rei Ferran i amb els principals gestors de la seva cancelleria reial així ho evidencien. I, justament, per aquest motiu, entre 1505 i 1516, En Cases sempre tracta Ferran el Catòlic de "rei" i no pas de "governador" o "administrador", tal com li correspondria si hagués representat Castella. I no deixa de ser també revelador que, a més de ser tractat, de tant en tant, de "francès", i que els cronistes l'esmentin molt sovint com a "Bartolomé Casas", com ell mateix també fa, enllesteixi la seva Brevíssima Relació de la Destrucció de les Índies –l'obra clau del seu furibund anticastellanisme– "a València, a vuit de desembre de mil cinc-cents quaranta-dos".

Amb tot, potser el fet determinant que ens indica que En Bartomeu Cases era català és que ell mateix explica que, quan En Colom va tornar de les Índies, ell el va veure, essent un nen, fer la seva entrada triomfal a "Sevilla". Ara bé, com que avui dia ningú no posa en dubte que aquesta entrada triomfal va ser a Barcelona, és obvi, doncs, que ell havia de ser un barceloní o algú vinculat, d'una o altra manera, amb la ciutat comtal. I serà també a Barcelona on el seu pare i el seu oncle s'embarcaran cap al Nou Món el 1493. Això fa sentit amb la nissaga catalana dels Cases, que documenta la Teresa Baqué: el notari Germà de Cases, que és a Sardenya al 1386-88, on actua al costat del lloctinent Ramon de Cervera; En Mateu de Cases, assessor de portantveus de governador general del Principat de Catalunya, al 1464, que té un fill dit Bartomeu de Cases. Curiosament, també En Cristòfor Colom, virrei i governador general de les Índies també té al seu costat l'escriptor i jurista Bartomeu de Cases. Té raó la Baqué quan escriu que "l'obra d'En «Bartolomé de las Casas» evidencia un jurista de gran talla; i, al segle XV, aquell ofici no s'improvisava, sinó que havia d'estar arrelat a la seva família". Amb tots aquests Cases catalans situats a la cort, no ens hauria de sobtar ni un punt que s'hagi conservat el testament d'un "Bartomeu Casas", datat el 5 d'agost de 1493 a la capital catalana. Com que, en una gran part de casos, els mariners que s'embarcaven en llargs viatges, acostumaven a testar un, dos o tres mesos abans, i com que la segona expedició sortirà de Barcelona aquell setembre, em sembla prou versemblant deduir-ne que aquest Bartomeu Casas salparia en el segon viatge i que es podria identificar amb el Defensor dels Indis homònim, per bé que calgui esperar l'exhumació de nova documentació.

Jordi Bilbeny

[Del llibre «Totes les preguntes sobre Cristòfor Colom». David Bassa entrevista Jordi Bilbeny]